Forskning inom medie- och informations-kunnighet (MIK)

En översikt över 2021

Maarit Jaakkola
Akademiskt forum för MIK-forskning

Forskning inom medie- och informationskunnighet (MIK): En översikt över 2021

Maarit Jaakkola
Fil. dr, docent, biträdande föreståndare
Nordicom, Göteborgs universitet

Akademiskt forum för MIK-forskning
2022

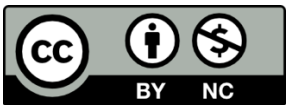

Detta verk är licensierat enligt Creative Commons CC BY-NC Erkännande-Icke-kommersiell 2.0 Generisk licens.

NordMedia Network
Nordicom, Box 713, 405 30 Göteborg
http://nordmedianetwork.org
Twitter @NordMediaNW

Innehåll

1. MIK som policy- och forskningsområde 4

1.1 Begreppet MIK i policy och pedagogik *5*

1.2 MIK-begreppets överförbarhet till forskning *6*

2. Samverkan mellan MIK-forskning och MIK-främjande arbete 7

2.1 Akademiskt forum för MIK-forskning *8*

2.2 Former för förmedling av MIK-kunskapsunderlaget *9*

3. Kartläggning av MIK-forskning under 2021 10

3.1 Metod *10*

3.2 Resultat *12*

3.2.1 Publikationstyper 12

3.2.2 Akademiska discipliner och metodisk inriktning 13

3.2.3 Publikationskanaler 14

3.2.4 Författarskapet 16

3.2.5 Studiernas aktörer och kontexter 17

4. Avslutande reflektioner och utblick 18

Referenser 21

1. MIK som policy- och forskningsområde

I dagens samhälle är det demokratiska engagemanget hos medborgarna till stor del avhängigt av deras förmågor att använda de växande möjligheterna att ta till sig, dela och skapa information. Medie- och informationskunnighet (MIK) har därför blivit en aktuell angelägenhet för många olika aktörer som har intresse av att förstärka demokratin genom ökat samhälleligt deltagande hos befolkningen. I den offentliga diskursen står MIK ofta ut som ett prioriterat politikområde, och i skolan, biblioteken och kulturorganisationer utvecklar man MIK-främjande praktiker. MIK anses vara ett praktik-, politik- och kunskapsområde (se t.ex. Carlsson, 2018), men huruvida det är ett *forskningsområde* är en mer komplex fråga. MIK-debatten, -policyn och -praktiken behöver ett faktaunderlag som vilar på vetenskapligt prövad kunskap, mestadels producerad vid universitet och högskolor. Forskning genomförs dock inte direkt under begreppet MIK eller samma politiska styrning som det MIK-främjande arbetet, och forskningsarbete kan därmed inte likställas med MIK-främjande arbete.

Det är därför viktigt att hitta en plats för forskning inom MIK-ekologin och se till att forskningens utfall överförs till samhällets övriga aktörer. Många forskare är inblandade i den offentliga diskussionen, men när de genomför forskning måste detta äga rum under forskningens särskilda villkor, vilket innebär autonomi och integritet, och att en forskare inte utan reservationer kan inta en position inom det MIK-främjande fältet. Diskurser som för samman de olika aktörerna handlar dock ofta om ”MIK-arbete” eller ”MIK-främjande arbete” bland olika samhällssektorer och målgrupper; aktörerna bidrar på olika sätt till att befolkningens kunskaps- och beteendeförmåga i förhållande till olika typer av medier kan ökas, och de är inblandade i utformandet av en gemensam samhällelig diskurs kring begreppet MIK. När forskarna deltar i samverkan sker det utifrån en expertroll, som för sin del förankrar sig i forskningens oberoende och kritiska roll inom samhällsutvecklingen.

Denna översikt handlar om att identifiera och lokalisera medie- och informationskunnighet (MIK) inom akademins infrastrukturer i den svenska kontexten. Bakgrunden till rapporten utgörs av regeringsuppdraget för Statens medieråd att utveckla former för en förstärkt samverkan kring MIK. Där är det en viktig fråga hur forskningen förhåller sig till MIK-fältet, framför allt hur den tillgängliggörs å ena sidan och hur den kan identifieras och upptäckas av MIK-aktörerna å andra sidan. I syfte att adressera dessa utmaningar inrättades ett forskarnätverk som kallas för Akademiskt forum för MIK-forskning, som även ska fungera som en forskarplattform för Statens medieråds nätverk MIK Sverige. Denna rapport framför några centrala hållpunkter för arbetet, baserat på det akademiska nätverkets arbete under 2021–2022.

I denna rapport vill jag för det första resonera kring hur forskningen förhåller sig till MIK-begreppet och hur ”MIK-forskning” kan definieras och lokaliseras inom de vetenskapliga strukturerna, samt hur det därmed kan vara möjligt att organisera samverkan mellan forskarsamhället och de MIK-främjande aktörerna, framför allt inom nätverket MIK Sverige. För det andra vill vi beskriva arbetet som inletts inom Akademiskt forum för MIK-forskning. För att kunna ta fram en kartläggning av MIK-relaterad forskning presenteras årets 2021 forskning vid de svenska lärosätena. I slutet föreslås planer framöver för fortsatt kartläggning av forskningen inom MIK-området.

1.1 Begreppet MIK i policy och pedagogik

I Sverige finns en lång tradition av masskommunikationsforskning där mediernas pedagogiska dimensioner har beforskats utifrån olika perspektiv. Även inom den pedagogiska forskningen har medier, information och digital teknologi format ett centralt forskningsintresse, förstärkt av digitaliseringen. Begreppet medie- och informationskunnighet (*media and information literacy*) är ett relativt nytt samlingsbegrepp som lanserades av Unesco (Wilson m.fl., 2011; Unesco, 2013) vid ett möte i Fez i Marocko, efter ett antal olika transnationella programförklaringar under decennier.[1] Sedan dess har Unesco haft en nyckelroll för att ge begreppet ett globalt genomslag,[2] vilket har varit särskilt viktigt i länder med ung tradition inom medieundervisning. Det engelska begreppet *media and information literacy* har införts i olika varianter till många nationella språk i olika delar av världen,[3] inklusive Sverige. Unescos modell-läroplan *Media and information literacy curricula for teachers* (Wilson m.fl., 2011), som reviderades efter ett decennium sedan dess utgivning (Grizzle m.fl., 2021), fördes in i den svenska kontexten (Carlsson, 2013, 2014), och ”MIK-ramverket” har sedan dess blivit vägvisande i MIK-arbetet (Carlsson, 2016), inte minst just genom att förankra och etablera begreppet MIK. Idag kan man lokalisera MIK som nyckelbegrepp på tre centrala områden: politik (t.ex. skola, bibliotek), civilsamhälle och marknad (Carlsson, 2018). Då olika samhällssektorer dock använder olika begrepp i sina respektive styrdokument, förekommer ett antal kompletterande eller konkurrerande begrepp till begreppet MIK, som ”mediekompetens”, ”digital kompetens” eller ”mediemedvetenhet”, eller avgränsade begrepp som ”filmkunnighet”, ”källkritik” eller ”medieproduktion”.

Medie- och informationskunnighet definieras inom MIK-ramverket som individers, gemenskapers och organisationers ”förmågor att ha tillgång, värdera, analysera och producera media i olika former” (Carlsson, 2013; 2014; 2016), i enlighet med den engelskspråkiga definitionen ”abilities to access, evaluate, analyse and create media in a variety of forms” (Aufderheide & Firestone, 1992; Wilson m.fl., 2011). I och med att begreppet består av både ”medier” och ”information” är MIK ett tvådelat begrepp, och medier, information och digitalitet betraktas numera som likvärdiga grundkomponenter i definitionen. Teoretiskt sett betraktas ”medier” som ett multidiskursivt begrepp, det vill säga att man kan identifiera ett antal olika objekt som medium, beroende på perspektivet. Medan ”medier” tidigare var synonyma med ”massmedier”, har det som kan definieras som medier blivit en företeelse som är svår att särskilja i ett samhälle där samtliga mänskliga beteenden och deras produkter kan digitaliseras och medialiseras. Med medier avses idag inte bara professionell massmedial produktion utan även det växande antalet former av kommunikation på internet, som flätas samman av att människor

[1] T.ex. Grünwald-deklarationen (1982) med begreppet *communication*, Prag-deklarationen (2003) med begreppet *information literate society* och Paris-rekommendationerna (2007) med begreppet *media education*.

[2] Senare programförklaringar är bl.a. Moskva-deklarationen (2012), ramverket för GAPMIL, *the Global Alliance Partnerships on Media and Information Literacy* (2013), Paris-deklarationen (2014) och Riga-rekommendationerna (2016).

[3] I Finland har begreppen mediefostran (*mediakasvatus*, som engelskans *media education*) och mediekunnighet (*medialukutaito*, bokstavligt: *medieläskunnighet*, som i engelskans *media literacy*) blivit nyckelbegrepp på policynivån, i skolan har man etablerat begreppet multilitteracitet (*multiliteracy*). I Norge har begreppet mediekompetens (*mediekompetanse*) etablerat sig. I Danmark hänvisar man ofta till digitalisering, medier, barn och unga (*digitalisering, medier, børn og unge*). Andra nyckelbegrepp som används i Europa är ”medievishet” i Nederländerna (*mediewijshed*), ”mediepraxis” i Estland (*meediaharitus*), ”mediepedagogik” i Tyskland (*Medienpädagogik*). Den internationella begreppsvariationen är något som man behöver ta hänsyn till även när det handlar om svensk forskning, eftersom det svenska forskarsamhället blir alltmer internationaliserat, vilket gör att forskning genomförs i internationellt samarbete och publiceras på engelska. Forskning som presenteras inför en internationell publik på engelska behöver ofta följa annan än inhemsk vokabulär och kan därmed inte fångas upp med begreppet MIK.

tar emot och producerar innehåll samt olika reagerar på innehåll som delande, gillande och kommentering.

Även om fokus i den offentliga MIK-diskursen målgruppsmässigt kanske typiskt ligger övervägande på barn och unga, har begreppet MIK ursprungligen ett mer omfattande omfång av målgrupper bland befolkningen, från olika åldersgrupper till varierande socioekonomiska grupper, från minoriteter av olika slag till olika yrkesgrupper och så vidare. Eftersom MIK-relaterad forskning med fördel ska innefatta betraktande av medierelaterade *kompetenser,* behöver studieobjektet inom MIK-forskning avskiljas från forskning som endast handlar om befolkningens medievanor, medieeffekter, medieinnehåll eller mediestruktur. Då MIK ibland utgör endast en underordnad aspekt i frågeställningen, är frågan om huruvida det finns beröringspunkter i en enskild studie med begreppet MIK något som behöver avgöras från fall till fall.

Det som gör avgränsningen ännu mer utmanande är att MIK-arbetet anknyter till främjandet av önskvärda samhälleliga värderingar som ingår i att utveckla sådant som demokrati, deltagande, social rättvisa, jämställdhet, de mänskliga rättigheterna, hållbarhet och (positiv) fred (se t.ex. Grizzle m.fl., 2021). Om MIK-främjande arbete har ett mer omfattande mål än mediekompetens för sig och utvidgas till, till exempel, demokrati- och fredsutbildning, kan begreppet MIK riskera total urvattning. Den brittiska medieforskaren David Buckingham (2019) varnar för, och sammanfattar därmed flera andra forskares bekymmer, att MIK ska uppfattas som en ”bot för allting”.

1.2 MIK-begreppets överförbarhet till forskning

Det internationella forskarsamhället har ganska nyligen börjat identifiera MIK-området som ett särskilt forskningsområde med en forskargemenskap med en särskild identitet (t.ex. Berger m.fl., 2015; Mihailidis m.fl., 2015). Grundstenarna som lagts genom forskarnas arbete i olika forum har publicerats under de senaste åren i omfattande samlingsverk som *The Handbook of Media Education Research* (Frau-Meigs m.fl., 2020), *Handbook of Research on Media Literacy Research and Applications Across Disciplines* (Yildiz m.fl., 2019) och *International Handbook of Media Literacy Education* (De Abreu m.fl., 2017). Förlaget Routledge har en bokserie som fokuserar på aktuell medielitteracitetsforskning (Routledge Research in Media Literacy and Education), och årsboken *MILID Yearbook,* som har initierats av Nordicom 2013, publiceras av några av medlemsuniversiteten i Unescos MILID-nätverk (*Media and Information Literacy and Intercultural Dialogue Network*). Forskning kring MIK inom den globala akademin grupperar sig därmed oftast kring begreppen ”media education”, ”media literacy” och/eller ”media literacy education”.

MIK utgör inom de akademiska strukturerna ett multi- eller interdisciplinärt område. En del av forskningen framställer MIK som ett primärt forskningsobjekt och studerar dess manifestering i olika fenomen, medan andra studier framhåller MIK som en pedagogisk vinkel eller delfrågeställning i samband med något bredare fenomen som primärt beforskas. MIK kan uppfattas antingen som ett objekt eller en aspekt i forskningen. Det finns dock svårigheter i att uttömmande avgränsa MIK-forskning. Vad avses med ”förmågor” som förekommer i definitionen? Hur skiljs förmågor från attityder, diskurser, ideologier eller beteenden? Vad anses vara det kritiska förhållningssättet i en viss population som MIK-forskning ska forska på?

Vidare kan man fråga sig hur man ska dra gränsen mellan interventionistiska forskningsmetoder som aktionsforskning och MIK-främjande arbete. Kan något definieras som MIK-forskning om forskarna inte explicit anknyter till policydiskursen eller till och med frånsäger sig den? Forskning innebär ett systematiskt sätt att producera kunskap. Kunskapen som forskningen producerar är i sin kärna inomvetenskapligt prövad (referentgranskad), vilket betyder att resultaten som tagits fram har blivit bedömda och accepterade av andra forskare, oftast under ett anonymt förfarande. Inom akademin produceras dock även icke-referentgranskad kunskap, och sådan kan vara lika värdefull. Även om det som avses som forskning i regel genomförs vid akademiska institutioner (universitet och högskolor samt forskningsinstitut), kan relevant MIK-kunskap även produceras vid myndigheter, medieföretag, forskningsföretag och tankesmedjor. Medan begreppet MIK håller på att etablera sig i samhället genom att användas i ännu större utsträckning av myndigheter och den offentliga sektorn, företag och civilsamhällsaktörer, har begreppet inte nått någon konsensus inom akademin.

Man kan därmed konstatera att det finns flera utmaningar med att identifiera ”MIK-forskning”. Forskare ansluter sig till MIK-diskurser utifrån helt olika positioner. Många forskare som de facto arbetar med frågor som i största utsträckning handlar om MIK i den bemärkelsen samhället förstår det, identifierar sig inte som ”MIK-forskare”. Några forskare ser MIK som ett begrepp som de inte ens använder när de genomför forskning, utom ser det endast som ett strategiskt begrepp för att identifiera gemensamma teman med samhällsaktörer i samband med samverkan. Man kan säga att MIK är ett överföringsbegrepp, paraplybegrepp, samlingsbegrepp, dörröppnarbegrepp eller strategiskt begrepp för forskarna. Med mer teoretiska termer kan man säga att MIK är ett så kallat ”gränsobjekt” (*boundary object*), ett begrepp som härstammar från sociologerna Susan Leigh Star och James R. Griesemer. Ett gränsobjekt har en brobyggande funktion mellan sociala världar, och det kan användas för att uppnå en gemensam mening. Begreppet tillåter forskarna att komma till tals med utomvetenskapliga aktörer när det behövs. MIK kan användas i den inomvetenskapliga kommunikationen, men det medvetna valet av begreppet MIK innebär ofta att forskaren rör sig mot policy- eller praktiknära forskning där hen vill nå ut till aktörer och processer utanför den vetenskapliga sfären. Detsamma gäller givetvis för andra intressenter inom MIK-främjande arbete som annars kanske inte använder begreppet MIK utom när de vill nå ut med sitt budskap.

Sammanfattningsvis kan man säga att med ”MIK-forskning” avses forskning med relevans för MIK-begreppet, som har sitt ursprung i det globala policyarbetet. Denna rapport följer den definitionen och framhåller en snäv definition som är empiriskt operationaliserbar: ”MIK-forskning” hänvisar till forskning som explicit använder begreppet MIK eller något av dess derivativ. När man talar om forskning som uppvisar en lösare koppling till policybegreppet MIK, används uttrycket MIK-relaterad forskning.

2. Samverkan mellan MIK-forskning och MIK-främjande arbete

Utgångspunkten för policyarbetet inom Statens medieråd var hur nätverket som består av MIK-främjande aktörer kan samordnas med MIK-forskningen, och hur man kan få forskning till ett och samma forum. I det följande beskriver jag inrättandet av Akademiskt forum för MIK-forskning som ett exempel på att man kan samordna forskning inomvetenskapligt och i förhållande till världen utanför akademin. Inom det akademiska forumet för MIK-forskning diskuterades frågan hur nätverket kan ta fram arbetssätt och presentationsformer för att bli en tillgång för nätverket MIK Sverige.

2.1 Akademiskt forum för MIK-forskning

Enligt lagen ska universitet och högskolor samverka med olika aktörer i samhället för att dela med sig av kunskap. Enligt högskolelagen (1992:1434) ska det ingå i högskolornas uppgift ”att samverka med det omgivande samhället för ömsesidigt utbyte och verka för att den kunskap och kompetens som finns vid högskolan kommer samhället till nytta”. Samverkan är dock ett område inom akademin som är mindre strukturerat än forskning och undervisning. Samverkan äger rum från två olika håll: den kan vara initierad av forskningsvärlden själv, för att inkludera icke-vetenskapliga aktörer i vetenskapliga processer eller informera och utbilda dem, eller den kan vara initierad av samhället för att kunna använda akademin som tillgång, dock under förutsättning att förstå och bevara forskningens autonomi och integritet. Samverkansprocesser, liksom deras utfall, ser olika ut.

Inom MIK-området finns goda förutsättningar för aktiv samverkan. Nätverkande är en etablerad organisationsform inom akademin, och detta gäller också för discipliner som är berörda av MIK-begreppet. Det finns för närvarande flera nationella nätverk som har som avsikt att föra forskare och samhällsaktörer samman, men det är mer sällsynt att de tillhandahålls av en myndighet utan de är oftare drivna av universitet och akademiker själva eller särskilda samverkansaktörer förankrade i näringslivet, som i fall med Science Parks.[4]

Akademiskt forum för MIK-forskning infördes som ett parallellnätverk till det nationella nätverket MIK Sverige koordinerat av Statens medieråd. Nordicom, ett centrum för nordisk medieforskning vid Göteborgs universitet, fick i uppdrag av Statens medieråd att etablera och tillhandahålla ett forskarnätverk som skulle samla svenska forskare med MIK-intresse och profil. För att forma nätverket kontaktades 166 kontaktpersoner från 28 universitet och 146 forskningsenheter[5] som ansågs ha förutsättningar att representera forskning som har relevans för begreppet MIK. De ombads sprida information vidare till relevanta forskare. Efter utlysningarna anmälde några tiotals forskare sitt intresse.

Vårterminen 2022 fanns 45 aktiva forskare i nätverket.[6] De kommer från 14 olika universitet och högskolor och representerar huvudsakligen följande discipliner: medie- och kommunikationsvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap, utbildningsvetenskap, litteraturvetenskap, ekonomistudier, rättsvetenskap. Universiteten som är representerade är Göteborgs universitet, Handelshögskolan i Stockholm, Högskolan i Borås, Högskolan i Halmstad, Högskolan Väst, Högskolan i Jönköping, Karlstads universitet, Linnéuniversitetet, Linköpings universitet, Lunds universitet, Malmö universitet, Stockholms universitet, Södertörns högskola och Umeå universitet.

År 2021 inledde nätverket sin verksamhet med regelbundna interna träffar som kallas för kretsträffar. Under årets gång anordnades totalt tre träffar. Syftet med träffarna var att lära

[4] Som ett avvikande exempel kan nämnas forskarforumet Angelägen forskning inom biblioteksväsendet, samarrangerat av Kulturrådet, Kungliga biblioteket och Myndigheten för tillgängliga medier (MTM).

[5] Med enheter avsågs institutioner, forskningscentra, centrumbildningar, forskarplattformar, forskningsmiljöer och forskargrupper. De syftar på grupperingar av forskare inom den institutionella ramen för att lyfta upp strategiska tyngdpunkter och verksamhetsområden i universitetens profiler. Några av enheterna är lösa sammanbildningar av individer (t.ex. temaområden, forskargrupper), andra (t.ex. forskningscentra) mer institutionaliserade organisationsenheter med egen strategi.

[6] MIK-forskningsforumets nuvarande webbsida finns på nätverksplattformen NordMedia Network: https://nordmedianetwork.org/akademiskt-forum-for-mik-forskning/. Därutöver finns i nuläget en medlemssida som bara medlemmarna har tillgång till.

känna varandra, utforma forumaktiviteterna, etablera ett förhållande till nätverket MIK Sverige och diskutera hur forskningen skulle kunna komma till nytta i nätverket och vad forskarna själva upplevde som relevant för sig själva inom forumet.

Inför träffarna togs en mötesstruktur och ett arbetssätt fram. Varje träff består av tre delar: (1) en inbjuden gäst som är aktuell med sin forskning (presentation + diskussion); (2) lägesrapporter gällande MIK och relaterad svensk forskning (koordinerad av Nordicom) och en medlemsrunda där deltagarna själva presenterar pågående MIK-relaterade aktiviteter; (3) workshopdel kring ett utvalt tema. Gruppdiskussionerna fokuserade främst på arbetsmetoder under 2021, eftersom dessa inte var tillräckligt etablerade än. Träffarna anordnades i samband med nätverket MIK Sveriges träffar och medverkande inom det akademiska forumet var även inbjudna till dessa.

Under året utvecklades konsensus kring att MIK-forskningsforumet behöver hålla lämplig distans till MIK-nätverket för att kunna bevara forskningens autonomi och diskutera frågor som berör direkt forskning. Samarbetsformer som föreslogs var, bland andra, att ta fram en metod och struktur för att genomföra litteraturöversikter, policy briefs och pedagogisering av forskningsresultat samt fortsätta med omvärldsbevakning. Idéerna som samlades kan ses på den digitala anslagstavlan här: https://padlet.com/jaakkola_maarit/mikforum.

Akademiskt forum för MIK-forskning kommer att fortsätta arbetet med att utveckla bevakning, analys och bearbetning av MIK-relaterad forskning i samverkan med övriga aktörer. I framtiden finns en avsikt att eventuellt öppna upp träffarna för alla forskare, utöka innehållet på hemsidan, anordna gemensamma seminarier eller webbinarier och ta fram en mall för policyrelevanta litteraturöversikter på regelbunden basis. Mötena kommer att fortsätta i distansform för att möjliggöra ett brett deltagande från hela landet.

2.2 Former för förmedling av MIK-kunskapsunderlaget

På nätverksmötena inom ramen för MIK Sverige och det akademiska forumet har det framkommit att MIK-främjande aktörer behöver kunskap om de nya publikationer som forskningsfältet MIK ger ut för att kunna genomföra omvärldsbevakning där forskning ingår. För att kunna kartlägga den forskning som produceras årligen inom MIK-området behövs tre olika processer: datainsamling, analys och vidarebearbetning av forskningens resultat.

Datainsamlingen avser aggregeringen av aktuell forskningslitteratur genom att man identifierar området på något sätt samt inhämtar och samlar aktuella publikationer baserat på dessa kriterier. Man kan samla in information om publikationer baserat på begrepp som används i forskningslitteraturen, som gjorts i den kartläggning som föreligger, eller baserat på vissa publikationskanaler, institutioner eller personer. Inom projektet Journalism Research News i Finland (https://journalismresearchnews.org) aggregerades all journalistikforskning baserat på utvalda forskningstidskrifter. När institutioner tillhandahåller publikationsregister är det även möjligt att hämta in information om publicerade forskningsresultat från dem, men då gränsdragningen mellan MIK-forskning och annan forskning kräver subjektiv bedömning behövs manuell handläggning. Det skulle också vara möjligt att samla publikationer från de forskare som ingår i Akademiskt forum för MIK-forskning, men de utgör ingen representativ grupp i förhållande till olika discipliner.

För att kunna ta fram kunskap ur datainsamlingen behövs *analysarbete*, vilket kräver mer subjektiv bedömning: välja ut, sortera, kategorisera och abstrahera teman och frågor i materialet. Inom akademin produceras även forskning om forskning, och det är därmed möjligt att ta fram MIK-forskning i form av systematiska litteraturöversikter, meta-analyser och bibliometrisk analys. Forskningsintresset i dessa metoder är dock ofta akademiskt definierat och därför behövs även *vidarearbetning* av forskningsresultat. Analysen kan resultera i tematiserade listor på aktuell forskning eller i mer avancerade former av forsknings- eller kunskapsöversikter (som Skolverkets kunskapsöversikter, https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/kunskapsoversikter-forskning-for-skolan). Bearbetning handlar om vidareutveckling av det funna materialet, till exempel mot *popularisering* eller *pedagogisering* av det. Aktuella tvärsektoriella policynära teman som genomsyrar olika discipliner oavsett de specifika forskningstemana kan integreras i arbetet och gynna forskare. Sådana är, bland andra, mångfalds- och minoritetsperspektiv, barnens perspektiv och barnperspektiv, mänskorättighetsperspektiv samt miljö- och hållbarhetsperspektiv. Därutöver finns många frågeställningar som berör metodologi och forskningskommunikation som kan vara till nytta.

3. Kartläggning av MIK-forskning under 2021

Tidigare har Nordicom publicerat ett antal kunskapsöversikter kring MIK i form av antologier där enstaka forskare och MIK-utövare samlar aktuell kunskap kring aktuella teman (se t.ex. Carlsson, 2018). Vid sidan av kunskapsantologier kan all forskning som genomförts under en viss period vid ett akademiskt lärosäte följas upp mer kvantitativt med hjälp av universitetens publikationsdatabaser. För att få en översikt över vad begreppet MIK omfattar i den publicerade akademiska litteraturen, även om en begränsad sådan, presenteras här en kartläggning för ett år. Den baserar sig på användningen av MIK och relaterade begrepp i publikationer, med utgivning registrerad vid svenska lärosäten under året 2021.

3.1 Metod

Eftersom det inte fanns någon systematisk bevakning av forskning som skulle basera sig på systematiska sökningar i publikationsdatabaser och med direkt relevans för MIK som samlingsbegrepp genomförde jag en preliminär datainsamling och analys av sådan forskning under ett år. Syftet med denna kartläggning i liten skala var att ta fram information om ny akademisk litteratur som underlag till det framväxande samverkansarbetet inom det Akademiska forumet för MIK-forskning vid Statens medieråd. Datainsamlingen och analysen genomfördes manuellt eftersom jag efter initiala sökningar bedömde att datamängden skulle bli relativt begränsad. Alla processer genomfördes av mig, Nordicoms biträdande föreståndare och koordinator för det Akademiska forumet för MIK-forumet, Maarit Jaakkola.

Sökningarna genomfördes i maj 2022 i den nationella litteraturdatabasen Diva-portalen samt publikationsregistren vid fyra universitet. Diva, Digitala Vetenskapliga Arkivet, är en söktjänst för forskningspublikationer producerade vid 50 svenska lärosäten och forskningsinstitutioner. Svenska universitet som inte ingår i Diva utan tillhandahåller egna tjänster är Göteborgs universitet, Lunds universitet, Chalmers tekniska högskola i Göteborg och Handelshögskolan i Stockholm. Sökningar med samma sökord genomfördes därmed separat i publikationsregistren vid Göteborgs universitet, Lunds universitet och Chalmers tekniska högskola i respektive ordning. Handelshögskolan hade i skrivande stund ingen offentlig

forskningsdatabas tillgänglig utan universitetsbibliotekets databas inhämtade alla publikationer som fanns i bibliotekets samlingar.

Utöver de svenska databaserna användes publikationsdatabasen Scopus, Web of Science and PubMed. Web of Science and PubMed producerade inga nya relevanta sökresultat som inte redan hade varit inkluderade i materialet, men Scopus av företaget Elsevier, som innehåller publikationer från livsvetenskap (*life sciences*), samhällsvetenskap, fysikaliska vetenskaper och hälsovetenskaper, kompletterade sökresultat med ett antal engelskspråkiga publikationer som de svenska forskarna hade bidragit till.

Begrepp som användes som sökord, med trunkeringar för att inhämta böjda former av orden, var följande: *medie- och informationskunnighet, mediekunnighet, mediekompetens, informationskompetens, mediepedagogik, medielitteracitet, mediemedvetenhet, digital kompetens, media and information literacy, media literacy, information literacy, media competence, information competence, media education, digital literacy, digital competence*. I alla databaser användes fritextfält som inhämtar ord och fraser från alla delar av den publicerade texten.

Sökningarna i svenska lärosätens databaser resulterade i 398 publikationer totalt. Dubletterna togs bort och en kvalitativ genomgång med tanke på relevans utfördes. Publikationer som lämnades utanför var enstaka artiklar som innehöll sökordet men inte uppvisade någon direkt relevans för MIK. Sådana var till exempel flera undersökningar i hälsovetenskap som undersökte hälsolitteracitet, som är, som nästan alla fenomen i dagens medialiserade samhälle, en delvis medierad företeelse och därmed tangerar medier men har det primära syftet att studera till exempel en viss sjukdom bland en viss grupp av befolkningen (t.ex. astma hos barn). Likadana exempel är artiklar kring digitalisering av samhället där forskningens fokus ofta inte ligger på människornas förmågor och kommunikation utan till exempel effekter av patientkommunikation. Relativt stora forskningsområden i materialet som lämnades utanför urvalet presenterade likadana tillämpade typer av litteracitet som hamnar utanför fokuset av medielitteracitet, till exempel kulturarvslitteracitet (*cultural heritage literacy*), designlitteracitet (*design literacy*) och växtlitteracitet (*plant literacy*), där medierna och mediekompetenserna inte utgör huvudtemat utan tar en mer instrumentell roll i inlärningen av kulturarvs-, design- eller naturkunskap. Som resultat av gallringen blev det slutliga antalet 211 publikationer. Som jämförelse genomfördes kompletterande sökningar med de ovannämnda sökorden i forskningsdatabasen Scopus, begränsade till år 2021 och Sverige. Sökningarna resulterade i ytterligare 49 publikationer, varav 14 bedömdes vara relevanta för temat och inkluderades i materialet, som därefter bestod av 225 publikationer totalt. Dessa visas i tabell 1.

Tabell 1. Antalet publikationer i olika databaser före och efter en manuell genomgång

Databas	Totalt	Filtrerat
Diva	300	187
GUP	52	16
Lund	28	4
Chalmers	18	4
Scopus	49	14
Totalt	*447*	*225*

En publikation betraktades som en analysenhet. För att utföra en enkel innehållsanalys kodades varje inlägg i variablerna författarnas namn, antal författare, författarens lärosäte (upp till

de fyra första författarna), författarnas kön, titel, disciplin, publikationstyp, språk, kontext, målgrupp och analysmetod. Även nyckelord och abstract till varje publikation inhämtades.

3.2 Resultat

3.2.1 Publikationstyper

Som tidigare nämnt hittade jag i sökningarna sammanlagt 225 publikationer som explicit använde begreppet MIK eller något närrelaterat begrepp. En väsentlig del av publikationerna visade sig vara studentuppsatser: av de totalt 225 publikationerna utgjorde examensarbeten med 136 publika-tioner den största kategorin, över hälften av materialet (60 %). Den stora andelen examensarbeten tyder på att studenterna följer den offentliga diskursen och det pedagogiska utbudet där MIK används frekvent. De känner eventuellt begreppet från sin utbildning och är därmed benägna att använda det. Flest uppsatser med MIK-relevans ingick i materialet från Malmö universitet (18), Uppsala universitet (14), Linnéuniversitetet (13) och Karlstads universitet (10). I materialet ingick även två doktorsavhandlingar som godkändes under 2021, en vid Linköpings universitet och en annan vid Uppsala universitet, och en licentiatsavhandling vid Karlstads universitet.

I forskningen diskuteras MIK och relaterade begrepp främst i artikelform. Figur 1 visar att 17 procent av publikationerna var artiklar i vetenskapliga tidskrifter och 12 procent konferenspaper, medan 8 procent var bokkapitel, böcker eller rapporter. De övriga texterna (3 %) var akademiska bokrecensioner och populärvetenskapliga bidrag.

Figur 1. Typ av publikation

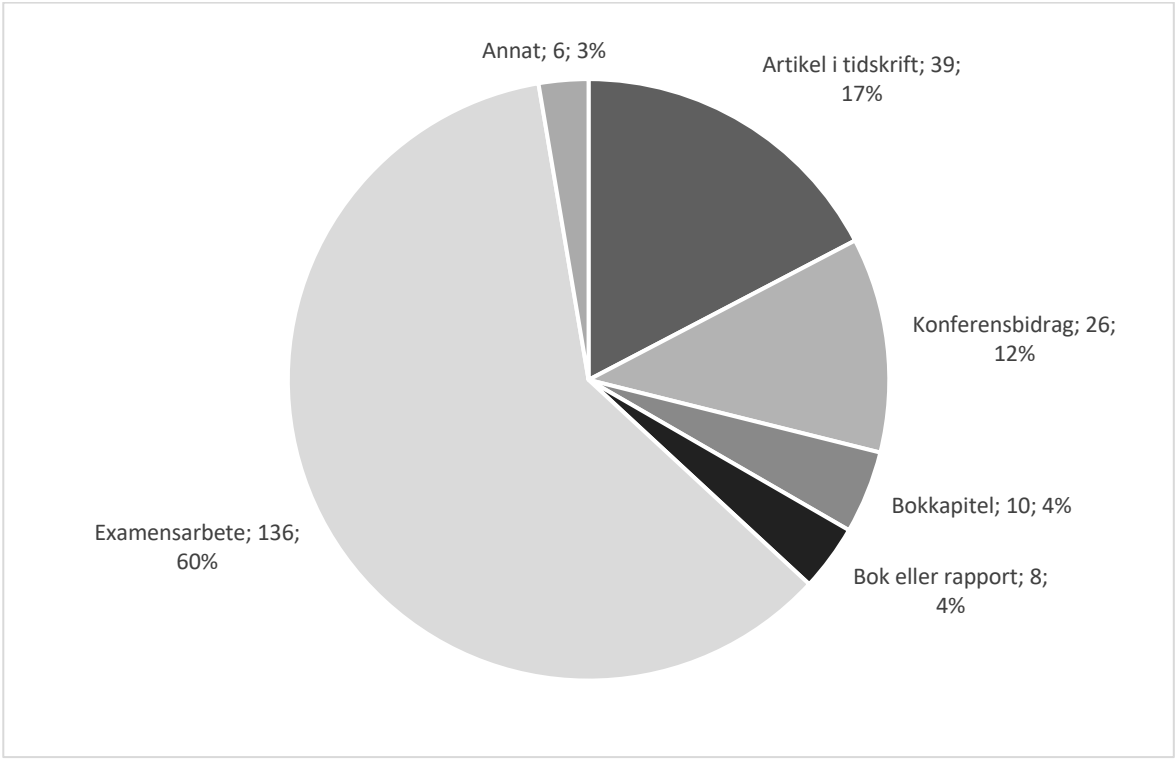

De flesta publikationerna, 70 procent, var skrivna på svenska och en tredjedel på engelska. I materialet utan examensarbeten, som utgör materialet med den egentliga vetenskapliga forskningen, var dock mer än hälften av publikationerna, 68 procent, skrivna på engelska.

I fortsättningen diskuteras de vetenskapliga publikationerna i förhållande till sina ämnesfält, tidskrifterna som använts som publikationskanal samt författarskap. Innehållet analyseras här i förhållande till nyckelord och metod, men en mer djupgående kvalitativ analys är inte möjlig inom ramen för detta uppdrag.

3.2.2 Akademiska discipliner och metodisk inriktning

Som förväntat representerade en stor del av studierna i materialet utbildningsvetenskap (35 %), följt av biblioteks- och informationsvetenskap (23 %) och medie- och kommunikationsvetenskap (14 %). De övriga ämnen som förekom i materialet var teknologistudier, humaniora, medicin och hälsovetenskap samt discipliner eller interdisciplinära områden med samhällsinriktning.

Figur 2. Ämnesfält

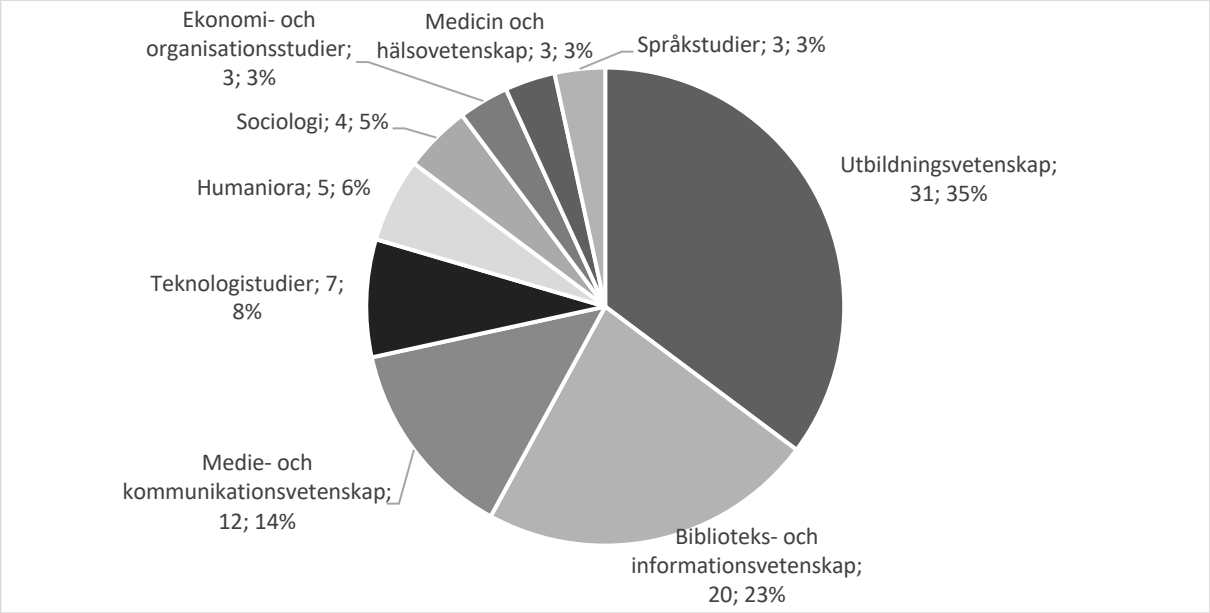

MIK-forskningen har sina närmaste kopplingar till samhällsvetenskap och utbildningsvetenskap, och dessa två vetenskapsfält utgår från de två ben som MIK-relaterad forskning främst står på. Discipliner där MIK har den mest etablerade positionen är följande:

- Medie- och kommunikationsstudier: medie- och kommunikationsvetenskap (MKV), journalistik, biblioteks- och informationsvetenskap, IKT- och teknologiforskning med samhällsvetenskaplig inriktning
- Utbildningsvetenskap: pedagogik, didaktisk forskning, lärarutbildningar, pedagogiskt arbete, tillämpad ämnespedagogik (t.ex. vid naturvetenskapliga institutioner)
- Humaniora: litteraturvetenskap, filmvetenskap, kulturstudier, språkstudier

- Övriga samhällsvetenskaper: statsvetenskap, sociologi, psykologi
- Övriga vetenskaper: teknikstudier, rättsvetenskap, ekonomistudier, arbetsvetenskap, medicinisk vetenskap m.m.
- Interdisciplinära forskningsområden: barn- och ungdomsvetenskap, genusvetenskap, demokratistudier, konsumtionsstudier, åldersforskning m.m.

Det har vuxit fram flera inter- eller transdisciplinära MIK-forskningstraditioner som har en samhällsvetenskaplig eller sociologisk bas. *Litteracitetsforskningen* utgör en teoretisk tradition där utvecklingen av textuella förmågor bland olika grupper av människor står i centrum. Den kopplar ihop studier i pedagogik och didaktik, språkstudier (särskilt utbildningsmedier och sociolingvistik) och lärarutbildningar med olika pedagogiska inriktningar. Ett pedagogiskt inriktat område är barn- och ungdomsvetenskap eller barnkulturforskning där barnens egenmakt, rättigheter och skydd är centrala. Även *demokrati- och medborgarskapsforskning,* som inom det engelskspråkiga området kallas för *civic education*, *digital citizenship education* eller *connective civics*, förenar många olika discipliner. I den forskningstraditionen talar man om deltagande, samhällsengagemang, aktivism och medieanvändning. MIK-forskning utövas även inom ekonomistudier (t.ex. konsumentstudier) och medicinska studier (t.ex. seniorernas medieanvändning inom utbildningsgerontologin).

MIK-relaterad forskning genomförs ofta i närhet till det MIK-främjande fältet, och denna typ av forskning kallas för strategisk forskning, tillämpad vetenskap eller praktiknära forskning. Forskningen involverar ofta personer och organisationer utanför akademin och använder särskilda metoder som etnografi, aktionsforskning, medborgarforskning eller samskapande. Även forskningsområden med professionell inriktning som de som är kopplade till lärar-, bibliotekarie-, socionom- och journalistutbildningar samt därigenom till ovannämnda professioner, har en benägenhet att utveckla ett organiskt förhållande till MIK-främjande arbete. En del av forskningen förhåller sig till MIK-området deskriptivt med syfte att beskriva läget, medan en del förhåller sig mer normativt och tar ställning till hur MIK eller relaterade frågor borde vara. De har därmed en strävan att öka MIK-inlärares eller -främjares förmåga att bidra till ökad MIK eller att förbättra en produkt eller tjänst. Det är ändå viktigt att skilja mellan erfarenhets- och faktabaserade kunskapsinsatser, eller understryka när det handlar om forskning och vilka propositioner de normativa insatserna baserar sig på.

Om man grupperar materialet gällande metod, kan man grovt dela upp det utifrån om studierna vilar på teoretisk eller empirisk grund. Teoretiska studier framför konceptualiseringar eller reflektioner och är baserade på akademisk litteratur, medan studier som baserar sig på empiriskt material hämtar evidens ”från världen”. Med denna, som sagt, väldigt grova uppdelning tillskrev sig 70 av publikationerna (79 %) en empirisk grund och 19 (21 %) handlade om teoretisk utveckling. En övervägande del av materialet, 51 stycken (84 %), var kvalitativa studier; 7 av studierna (11 %) använde sig av forskningsdesign med blandade metoder (*mixed methods*), vilket innebär kombinerad användning av kvalitativa och kvantitativa ansatser. De rent kvantitativa undersökningarna var mycket få, bara 3 stycken (5 %).

3.2.3 Publikationskanaler

Den referentgranskade vetenskapliga artikeln är det grundläggande formatet där aktuell forskning görs offentlig till publiken. Således är det en relevant fråga vilka som är de huvudsakliga publikationskanalerna för MIK-relaterad forskning. Det finns ett antal referentgranskade

internationella och nordiska tidskrifter som är av särskild relevans för MIK-området, och de kan anses förhålla sig till området MIK på två olika sätt:

1. Tidskrifter med MIK (eller en viss typ av MIK) som huvudtema: tidskriften har MIK av någon typ i sin programförklaring (”aims and scope”) och fokuserar därmed helt på forskning kring dessa typer av kompetenser (t.ex. *Media Education Journal, Nordic Journal of Digital Literacy*)
2. Tidskrifter med MIK som ett tänkbart tema: tidskriftens ”aims and scope” möjliggör publiceringen av MIK-relaterad forskning men sådana artiklar publiceras slumpvis som en del av utbudet (t.ex. *Educare*, *Information Research*, *Nordicom Review*)

Internationella tidskrifter som har MIK som huvudtema är bland annat *Media Education Journal* (Britannien)*, The Media Education Research Journal* (MERJ, Britannien), *Journal of Media Education* (JoME, USA), *The Journal of Media Literacy Education* (JMLE, USA) och *The International Journal of Media and Information Literacy* (Slovakien). Alla nordiska ämnestidskrifter i medie- och kommunikationsvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap, kultur- och språkvetenskap tar regelbundet emot MIK-relaterad forskning.

Tidskrifter med MIK eller digital kompetens som huvudtema där artiklar publicerades under 2021 var de internationella referentgranskade tidskrifterna *Journal of Media Literacy Education*, *Media Educational Research Journal* (MERJ) och *Nordic Journal of Digital Literacy*. Som tabell 2 visar fanns i urvalet också tidskrifter inom biblioteks- och informationsvetenskap, pedagogisk forskning, medieforskning, teknologirelaterade studier samt medicin och hälsovetenskap.

Tabell 2. Tidskrifter i Sverige och utlandet där artiklarna blivit publicerade under 2021

Område	Tidskrifter utgivna i Sverige	Tidskrifter utgivna i utlandet
MIK som huvudtema	-	*Journal of Media Literacy Education* (JMLE), *Media Educational Research Journal* (MERJ), *Nordic Journal of Digital Literacy*
Biblioteks- och informationsvetenskap	*Information Research* (Hög-skolan i Borås), *Tidskrift för ABM* (Uppsala universitet)	*Information, Journal of Documentation, Journal of Information Science, Education for Information*
Utbildningsvetenskap	*Högre Utbildning* (Stockholms universitet/Cappelen Damm)	*Scandinavian Journal of Educational Research, Education Inquiry, British Journal of Educational Technology, Athens Journal of Education, Viden om literacy, Revista Electrónica de Investigación y Evaluación Educativa, Classroom Discourse, Education and Information Technologies, Early Childhood Education Journal*
Medie- och kommunikationsvetenskap	*Nordicom Review* (Nordicom/Göteborgs universitet)*, Journal of Digital Social Research* (JDSR) (DIGSUM/Umeå universitet)	*Media, Culture & Society, Explorations in Media Ecology, Media and Communication*
Teknologistudier	-	*Computers and Education Open, Telecommunications Policy, Technology and Education*

Medicin och hälsovetenskap	-	*Acta Pædiatrica, Educational Gerontology, Journal of Medical Internet Research, Patient Education and Counseling*
Kulturstudier	-	*Journal of Music*

Vetenskapliga tidskrifter som är av relevans för svenska forskare kan sökas här:

- NordMedia Networks databas med nordiska tidskrifter inom medie- och kommunikationsområdet: https://nordmedianetwork.org/resources/journals/
- Det norska publikationsregistret (Kanalregistret): https://kanalregister.hkdir.no/publiseringskanaler/
- Det finländska publikationsregistret (JUFO-portalen): https://jfp.csc.fi/sv/web/haku/julkaisukanavahaku?restartApplication

3.2.4 Författarskapet

Bland de universitet och högskolor som författarna av vetenskapliga publikationer kom från, var Göteborgs universitet, Högskolan i Borås och Uppsala universitet mest representerade, som visas i tabell 3. Bibliotekshögskolan i Borås har en inriktning med informationskunnighet, och relevant forskning har bedrivits under 2021 vid ovannämnda universitet, men annars publiceras MIK-relaterad forskning utspritt i hela landet och man får, baserat på ett så här litet underlag, gärna avstå från att dra några slutsatser om ”MIK-forskningens centra” i landet.

Tabell 3. Författarnas lärosäten i de vetenskapliga publikationerna

Universitet	Antal författare	Procent
Göteborgs universitet	23	12
Uppsala universitet	17	9
Högskolan i Borås	16	8
Lunds universitet	14	7
Umeå universitet	13	7
Malmö universitet	11	6
Chalmers tekniska högskola	9	5
Karlstads universitet	9	5
Stockholms universitet	7	4
Linnéuniversitetet	5	3
Linköpings universitet	5	3
Högskolan i Gävle	4	2
Högskolan i Halmstad	2	1
Högskolan Väst	4	2
Högskolan i Jönköping	3	2
Södertörns högskola	3	2

Övriga	7	4
Utländska universitet	43	22
	195	100

När man tittar på vilka lärosäten som nämndes som heminstitutioner för de fyra första författarna till varje publikation i urvalet, var det totalt 20 svenska lärosäten som nämndes. En femtedel av författarna var bundna till utländska universitet och samarbetade med forskare anställda vid svenska lärosäten. I genomsnitt hade en publikation 2,9 författare, vilket tyder på att studierna ofta genomförs i samarbete med andra. I ämnena där MIK spelar en central roll är det dock mindre vanligt med stora forskningsgrupper. Det kan jämföras med till exempel medicinska studier där det kunde finnas 59 medförfattare till en artikel.

3.2.5 Studiernas aktörer och kontexter

Varje vetenskaplig artikel är försedd med nyckelord (*keywords*) som vanligen läggs till av skribenterna själva, till skillnad från ämnesord som läggs till i biblioteksystem som en del av metadata. Nyckelord som användes i forskningsartiklarna (exklusive examensarbetena) utöver sökord visas i form av ett ordmoln i figur 3. Nyckelorden indikerar att frekventa områden som beforskats är läsfrämjande och källkritisk praktik vid skolbibliotek, informationskritisk praktik inom skolan samt akademiskt skrivande inom högre utbildning.

Figur 3. Ett ordmoln av nyckelord som använts i de vetenskapliga artiklarna

När man tittar på vilka aktörer som i studierna ses som primära målgrupper av den MIK-aktivitet som beforskas, eller ”MIK-bärare”, kan man konstatera att en stor del av årets forskning

inte handlade om MIK bland barn och unga. Istället granskade MIK-relaterad forskning mycket oftare lärare (universitetslärare), bibliotekarier (skolbibliotekarier), unga vuxna (universitetsstudenter), vuxna medborgare (personer som varken specificeras som ”unga” eller ”äldre”) eller olika övriga yrkesgrupper (medarbetare i en organisation) som sin målgrupp. En majoritet av studierna (75 %) handlade om vuxna och endast 15 procent om barn och unga (under 20 år).

De flesta studierna, en fjärdedel av materialet utom examensarbetena, handlade om medieanvändning i en vardaglig kontext, vilket ofta antydde människornas informella lärande på fritiden. Ungefär 21 procent handlade om MIK inom högre utbildning, vilket är ett tecken på att flera studier producerats av forskare inom den universitetspedagogiska kontexten där författarna reflekterar kring undervisning med frågeställningar från forskningen och på det sättet utvecklar sin egen aktivitet och blir engagerade i professionell reflektion. Ungefär 15 procent handlade om barnundervisningen i skolans, förskolans och fritidshemmets kontext, 11 procent om den så kallade ABM-sektorn (arkiv, bibliotek och museer) och 7 procent om hälsovården. De roller som nämndes som ”MIK-bärare” i materialet utom examensarbeten var följande: student (23 %), medborgare (20 %), lärare (18 %), bibliotekarie (7 %), medarbetare (7 %), patient (5 %), elev (3 %), forskare (3 %) och konsument eller kund (2 %).

4. Avslutande reflektioner och utblick

För att kunna hitta en plats för forskningen inom MIK-främjande arbete och främja fruktbar interaktion mellan akademin och samhället inom MIK-området, är det viktigt att erkänna forskningens särdrag, varav det viktigaste är dess autonomi. Samverkansprocesser behövs, och genom dessa är det även möjligt att utveckla formerna för samverkan, eftersom strukturerna och förutsättningarna vid olika lärosäten och inom olika discipliner varierar starkt och det inte finns någon etablerad väg att gå. Inom ramen av ett nätverk som Akademiskt forum för MIK-forskning, ett forskarforum som samordnas med aktörerna i den offentliga och privata sektorn samt civilsamhället, blir det möjligt att ta vara på den aktuella MIK-forskningen. Bevakning, analys och bearbetning av publicerad forskning är dock en förutsättning för att samhällsaktörerna ska kunna få bättre tillgång till forskningen.

Systematisk uppföljning av MIK-relaterad forskning är en viktig del av omvärldsbevakningen för alla aktörer som arbetar med MIK. Det är därmed önskvärt att inrätta ett systematiskt uppföljningssätt för sådan forskning. Kartläggningen i denna rapport, baserad på dataunderlag från ett år, syftade till att ta fram de allmänna ramarna för MIK-relevant forskning genom att fånga upp forskning från svenska lärosäten där policybegrepp explicit används. Kartläggningen synliggör vissa grundläggande linjer i forskningen, även om bilden inte blir uttömmande. En kartläggning skulle kunna göras med några års mellanrum, medan man under mellanåren skulle kunna fokusera på kvalitativa frågeställningar. Vidare kartläggningar skulle kunna styras av en mer specifik frågeställning av innehållslig karaktär eller vara en frågeundersökning eller kvalitativ intervjustudie med forskare för att identifiera akademikernas erfarenheter samt framväxande behov, intressen och trender inom MIK-forskningsområdet. Just nu verkar till exempel olika teknologier som artificiell intelligens (AI), inkludering och mångfald samt seniorer som MIK-bärare vara i brännpunkten för det MIK-främjande fältets intresse.

Genomlysning av forskning under år 2021 visar att mängden MIK-relaterad kärnforskning är relativt anspråkslös, det vill säga manuellt hanterbar. I datainsamlingen inhämtades endast

forskning som har en beröringspunkt till det policydrivna och tvärsektorala samhälls- och policybegreppet MIK, så det är sannolikt att mer teoretisk forskning med MIK-relevans har undgått sökningarna. Resultaten beskriver endast forskning där forskarna själva har identifierat MIK-begreppets innebörd som viktig för forskningen de har genomfört. Därför uppvisar urvalet en praktisk orientering, eller det kan anses vara den delen av forskning som står närmast och ansluter till policyarbetet. En osäkerhet i kartläggningen är givetvis att vi inte vet hur typiskt år 2021 var. Det kan eventuellt ha varit så att det var ett år som utmärktes av undantag förorsakade av pandemin. Studier som gjorts hittills om pandemiåret pekar på att pandemin kan ha påverkat produktionen av vetenskaplig utgivning på ett eller annat sätt – inte nödvändigtvis negativt, då många forskare eventuellt har haft mer tid att fokusera på att skriva.

Studierna skulle även kunna utföras framöver i större volymer, med fördel delvis automatiserat, och följas upp över tid, även om problemet med att avgränsa ”MIK-forskning” eller ”MIK-relevant forskning” återstår. Det som måste tas hänsyn till är att kartläggning behöver manuellt arbete och subjektiv bedömning, vilket gör det resurskrävande. Då forskningen inte följer landsgränser skulle det vara lärorikt för svenska MIK-främjare att jämföra MIK-relaterad forskning med de nordiska grannländerna.

Sist men inte minst är det viktigt att fortsätta samverkan mellan forskarsamhället och MIK-främjande aktörer, vilket de två numera etablerade nätverken Akademiskt forum för MIK-forskning och nätverket MIK Sverige erbjuder infrastrukturen för. Inom Akademiskt forum för MIK-forskning kan forskningens resultat och pågående processer tolkas och kommuniceras vidare till det MIK-främjande fältet. Vidareutveckling av materialet, som kunskaps- och forskningsöversikter med policynära format och pedagogisering, står därmed på agendan.

Sammanfattning: MIK-relaterad forskning under 2021

- Antal publikationer 2021: 225; 89 utom examensarbeten
- Fördelning mellan universitet och högskolor: Göteborgs universitet, Högskolan i Borås och Uppsala universitet de största producenterna av forskning
- Discipliner i materialet utan examensarbeten (n = 89): utbildningsvetenskap 31 (35 %), biblioteks- och informationsvetenskap 20 (22 %), medie- och kommunika-tionsvetenskap 12 (13 %), teknologistudier 7 (8 %), konststudier 5 (6 %), sociologi 4 (4 %), ekonomi- och organisationsstudier 3 (3 %), hälsovetenskap 3 (3 %), språkvetenskap 3 (3 %)
- Publikationstyper: 39 artiklar i en tidskrift (17 %), 10 bokkapitel (4 %), 8 böcker och rapporter (4 %), 26 konferensbidrag (12 %), 136 examensarbeten (60 %), 6 övriga (t.ex. recensioner och oklassificerade, 3 %)
    - Av tidskriftsartiklar och bokkapitel är 31 av 39 (80 %) referentgranskade
    - Av examensarbeten 2 doktorsavhandlingar, 1 licentiatsavhandling och 129 studentuppsatser
- Språk: 138 på svenska (70 %), 57 på engelska (29 %), 2 på övriga språk (1 %)
    - I materialet utan examensarbeten: 21 på svenska (30 %), 46 på engelska (68 %), 1 på övriga språk (1 %)
- Antal författare per publikation: 2 personer; 2,9 personer utom examensarbeten
- Antal kvinnliga författare: 70 %; 64 % i materialet utom examensarbeten
- Kontext i materialet utan examensarbeten (n = 89): 19 vardagsliv (21 %), 17 högre utbildning (19 %), 16 skola, förskola och fritidshem (18 %), 9 bibliotek, museer och arkiv (10 %), 4 hälsovård (4 %), 9 offentlig sektor/myndighetsväsen (10 %), 5 privat sektor/näringsliv (6 %), 6 annat/diverse (7 %)
- Primära målgrupper i materialet utan examensarbeten (n = 89): student 18 (20 %), medborgare 14 (16 %), lärare 11 (12 %), bibliotekarie 5 (6 %), medarbetare 6 (7 %), patient 3 (3 %), barn 4 (4 %), forskare 2 (2 %), konsument/kund 1 (1 %), annan eller icke-definierbar 22 (25 %)
    - 66 vuxna (74 %), 10 barn och unga (11 %), 3 äldre (3 %), 10 icke-identifierbara (11 %)
- Metodologisk design i materialet utan examensarbeten (n = 89): 19 baserad på teori (21 %), 70 baserad på empiriskt material (79 %);
- Analysmetod i materialet utan examensarbeten (n=89): 73 kvalitativ (82 %), 7 blandade metoder (8 %), 9 kvantitativ (10 %)

Referenser

Aufderheide, P. & Firestone, C. (1992). *Media literacy: A report of the National Leadership Conference on media literacy.* Aspen Institute.

Buckingham, D. (2019). *The media education manifesto*. Wiley.

Berger, R., Hobbs, R., McDougall, J. and Mihailidis, P. (2015). We're in this together: Building a global community for media education research. *The Media Education Research Journal*, 5(2), 5–10.

Carlsson, U. (red.) (2013). *Medie- och informationskunnighet i nätverkssamhället: Skolan och demokratin.* Nordicom.

Carlsson, U. (red.) (2014). *Medie- och informationskunnighet i Norden: En nyckel till demokrati och yttrandefrihet.* Nordicom.

Carlsson, U. (2016). Medie- och informationskunnighet, demokrati och yttrandefrihet. I: Westlund, O. (red.) *Människorna, medierna & marknaden: Medieutredningens forskningsantologi om en demokrati i förändring.* SOU 2016:30. Regeringen, 487–514.

Carlsson, U. (red.) (2018). *Medie- och informationskunnighet i den digitala tidsåldern: en demokratifråga. Kartläggning, analyser, reflektioner.* Nordicom.

De Abreu, B. S., Mihailidis, P., Lee, A. Y. L., Melki, J., & McDougall, J. (red.) (2017). *International Handbook of Media Literacy Education.* Routledge.

Frau-Meigs, D., Kotilainen, S., Pathak-Shelat, M., Hoechsmann, M., Poyntz, S. R. (red.) (2020). *The Handbook of Media Education Research.* John Wiley & Sons.

Grizzle, A. (2021). *Media and Information Literate Citizens: Think Critically, Click Wisely.* Grizzle, A. Wilson, C., Cheung, C. K., Tuazon, R., Lau, J., Gordon, D. Fischer, R., Akyempong, K., Singh, J., Stewart, K., Carr, P. R., Jaakkola, M., Tayie, S., Suraj, O., Thésée, G., Shiel-Rolle N. & Gulston, C. (2021). *Media and Information Literate Citizens: Think Critically, Click Wisely! Media & Information Literacy Curriculum for Educators and Learners.* Paris: Unesco.

Mihailidis, P., Hobbs, R., McDougall, J., & Berger, R. (2015). Building a global community for media education research. *Journal of Media Literacy Education*, 7(1), 1–3. https://digitalcommons.uri.edu/jmle/vol7/iss1/1

Unesco (2013). *Media and Information Literacy: Policy and Strategy Guidelines*. Unesco.

Wilson, C., Grizzle, A., Tuazon, R., Akyempong, K., & Cheung, C. K. (2011). *Media and Information Literacy Curriculum for Teachers.* Unesco.

Yildiz, M. N., Fazal, M., Ahn, M., Feirsen, R., & Ozdemir, S. (red.) (2019). *Handbook of Research on Media Literacy Research and Applications Across Disciplines.* IGI Global.

Bilaga 1

Kodbok

Syfte: att inhämta forskningspublikationer och studentuppsatser producerade helt eller delvis i Sverige där medie- och informationskunnighet (MIK) eller närliggande begrepp används av författarna själva.

Sökord

a. ”Medie- och informationskunnighet*”
b. Mediekunnighet*
c. Mediekompetens*
d. Informationskompetens*
e. Mediepedagogik*
f. Medielitteracitet*
g. Mediemedvetenhet*
h. ”Digital kompetens*”
i. ”Media and information literac*”
j. ”Media literac*”
k. ”Information literac*”
l. ”Media competenc*’”
m. ”Information competenc*”
n. ”Media education*”
o. ”Digital literac*”
p. ”Digital competenc*”

Variabler

1. År

2. Titel (ange)

3. Författare
Upp till fyra första

4. Antal författare (ange nummer)

5. Författares lärosäte

1. Svenskt (ange namn)
2. Utländskt

6. Kön

1. Kvinna
2. Man

7. Nyckelord (ange)

8. Språk

1. Svenska
2. Engelska
3. Annat

9. Publikationstyp

1. Artikel i tidskrift, referentgranskad
2. Artikel i tidskrift, icke-referentgranskad
3. Konferensbidrag, referentgranskat
4. Konferensbidrag, icke-referensgranskat
5. Bokkapitel
6. Bok, rapport
7. Examensarbete
8. Annat

10. Disciplin (utvecklad utifrån materialet med hjälp av Divas kategorier)

1. Utbildningsvetenskap
2. Biblioteks- och informationsvetenskap
3. Medie- och kommunikationsvetenskap
4. Samhällsvetenskap, ange vilken
5. Humaniora, ange vilken
6. Annan

11. Metod

1. Teoretisk
2. Empiribaserad

12. Analysmetod

1. Kvalitativ
2. Kvantitativ
3. Blandade metoder

13. Kontext (utvecklad utifrån materialet)

1. Skola (förskola, fritidshem, skola, vuxenutbildning)
2. Högre utbildning
3. Arkiv, bibliotek, museer (ABM-sektorn)
4. Offentliga sektorn/det allmänna
5. Privata sektorn/näringslivet
6. Vardagsliv
7. Hälsovård
8. Annat

14. Åldersmässig målgrupp

1. Barn och unga (–20 år)
2. Vuxna (20–65 år)
3. Äldre (65 år–)
4. Icke-identifierbar